

با نمایندگان مردم در مجلس دهم
۲۶. آشنایی با مهمترین دستگاه‌ها، قوانین،
چالش‌ها و آمارهای حوزه زنان و خانواده

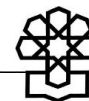
معاونت پژوهش‌های اجتماعی - فرهنگی
دفتر: مطالعات فرهنگی

کد موضوعی: ۲۷۰
شماره مسلسل: ۱۴۸۹۹
تیرماه ۱۳۹۵

به نام خدا

فهرست مطالب

۱.....	مقدمه
۱.....	دستگاه‌ها و سازمان‌های اصلی حوزه زنان و خانواده
۷.....	مهمترین قوانین حوزه زنان و خانواده در دوره‌های مختلف مجلس شورای اسلامی
۱۱.....	شاخص‌های جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی زنان در جمهوری اسلامی ایران
۲۳.....	مهمترین مسائل پیش‌روی حوزه زنان و خانواده
۲۵.....	منابع و مآخذ

با نمایندگان مردم در مجلس دهم ۲۶. آشنایی با مهمترین دستگاه‌ها، قوانین، چالش‌ها و آمارهای حوزه زنان و خانواده

مقدمه

گزارش حاضر در چهار بخش به موضوع زنان و خانواده پرداخته است. یکی از حوزه‌های مهم در کشور حوزه زنان و خانواده است، زیرا امروزه مسئله زن و خانواده، یکی از مهمترین و حساس‌ترین مسائل کشور را تشکیل می‌دهد^۱ و از ابتدای شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی ایران از جمله حوزه‌های مورد توجه و تمرکز بوده است. توجه به نقش زنان در اسناد بالادستی نظام و ایجاد نهادها و دستگاه‌ها در حوزه زنان و خانواده گویای این اهمیت است. گزارش حاضر به‌منظور آشنایی و اطلاع‌اجمالی نمایندگان مجلس دوره دهم با حوزه زنان و خانواده در چهار بخش دستگاه‌ها، قوانین و مقررات، آمارها و چالش‌ها تهیه شده است.

دستگاه‌ها و سازمان‌های اصلی حوزه زنان و خانواده

در حوزه زنان و خانواده با توجه به نیاز این حوزه از ابتدای انقلاب اسلامی دستگاه‌های متعددی در سطح سیاستگذاری، اجرایی و قضایی تشکیل شده است. در ادامه به بررسی هر یک از این دستگاه‌ها پرداخته شده است.

۱. شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده^۲

اولین و مهمترین دستگاه مربوط به امر سیاستگذاری در حوزه زنان و خانواده، شورای فرهنگی اجتماعی زنان است. براساس مصوبه یکصدوپانزدهمین جلسه مورخ ۱۳۶۶/۳/۱۹ شورای عالی انقلاب فرهنگی تشکیل گردید و از تیرماه سال ۱۳۶۷ کار خود را آغاز نموده است. بنا به پیشنهاد رئیس شورای فرهنگی و اجتماعی زنان و خانواده مورخ ۱۳۸۹/۵/۱۳، مصوبه «اصلاح آیین‌نامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده» در جلسه ۶۷۷ مورخ ۱۳۸۹/۹/۱۶ شورای عالی انقلاب فرهنگی به

۱. رهبر معظم انقلاب نیز در سومین جلسه نشست راهبردی مورخ ۱۳۹۰/۱۰/۱۴ مسئله زنان و خانواده را جزء مسائل درجه یک کشور عنوان کرده‌اند.

2. www.zn.farhangolem.ir

تصویب رسید و نام شورا به «شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده» تغییر یافت، هرچند شرح وظایف شورا تغییری نکرد.

بررسی فرآیند عملکرد شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده نشان می‌دهد طرح‌های مصوب این شورا پس از تصویب توسط اعضا جهت تصویب نهایی به شورای عالی انقلاب فرهنگی فرستاده می‌شود که ریاست آن برعهده رئیس‌جمهور است. نگاهی به ترکیب اعضای این تشکیلات نشان می‌دهد که اکثریت قریب به اتفاق این بدنه سیاستگذار را کارشناسان اجرایی تشکیل می‌دهد^۱ و حکم عضویت این افراد بعد از معرفی از سوی دستگاه‌ها توسط رئیس‌جمهور صادر می‌شود.

● مهمترین وظایف شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده

۱. تدوین و پیشنهاد سیاست‌های لازم به منظور ایجاد زمینه‌های مساعد برای رشد شخصیت زن و تسریع در بازیابی ارزش و کرامت انسانی و تأمین حقوق همه‌جانبه زنان برپایه موازین اصیل اسلام و تدوین الگوهای مناسب.

۲. تدوین سیاست‌های لازم، برنامه‌ریزی و ایجاد هماهنگی در برنامه‌های پیشنهادی دستگاه‌های اجرایی برای تقویت هرچه بیشتر نهاد مقدس خانواده بر مبنای آسان کردن تشکیل خانواده، پاسداری از قداست آن و استوار ساختن روابط خانوادگی برپایه حقوق و اخلاق اسلامی و بررسی کارشناسی و ارائه پیشنهاد به دستگاه‌های مختلف اجرایی در زمینه‌های مزبور.

۳. بررسی زمینه مشارکت زنان در فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و هنری و بررسی نحوه رفع مشکلات و موانع موجود در راه گسترش اینگونه فعالیت‌ها.

۲. معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری

این نهاد که اصلی‌ترین سازمان اجرایی در امر فعالیت‌های زنان و خانواده محسوب می‌شود از دهه ۱۳۷۰ فعالیت خود را آغاز نموده است. در سال ۱۳۹۳، پیشنهاد ارتقای مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری به معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری، از سوی ریاست مرکز امور زنان و خانواده به ریاست جمهوری ارائه شد. در همان سال، با موافقت معاون توسعه مدیریت و سرمایه انسانی رئیس‌جمهور، مرکز به معاونت امور زنان و خانواده ارتقا یافت.

۱. اعضای شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده: دو نفر از اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی و یا نمایندگان شورای عالی، دو نفر صاحب‌نظر به انتخاب و معرفی شورای عالی انقلاب فرهنگی، دو نفر نماینده رئیس‌جمهور، دو نفر از بانوان نماینده مجلس با معرفی رئیس مجلس شورای اسلامی، دو نفر نماینده صاحب‌نظر با معرفی رئیس قوه قضائیه، دو نفر از بانوان از حوزه علمیه قم به پیشنهاد مرکز مدیریت حوزه علمیه قم، یک نفر صاحب‌نظر در مسائل فرهنگی و اجتماعی زنان با معرفی وزیر یا رئیس هر یک از دستگاه‌ها و وزارتخانه‌های فرهنگ و ارشاد اسلامی، علوم، تحقیقات و فناوری، آموزش و پرورش، کار و امور اجتماعی، امور خارجه، کشور، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، اطلاعات، صداوسیما، تربیت بدنی، فرهنگ و ارتباطات اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی، نیروی مقاومت بسیج، تبلیغات اسلامی، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها.

هر چند که در دولت نهم و دهم به منظور بهره‌مندی جامعه از سرمایه انسانی زنان و ارتباط بیشتر دستگاه‌ها با یکدیگر در امور زنان، دستگاه‌ها و سازمان‌ها موظف به ایجاد دفاتر امور زنان در ذیل خود شدند. اما با شروع کار دولت یازدهم به منظور چابک‌سازی، منطقی‌سازی و متناسب‌سازی دستگاه‌های اجرایی که موجب گسترش بی‌رویه ساختارهای سازمانی شده بود موضوع «ایجاد پست مشاور امور زنان و خانواده و اختصاص ۳ پست سازمانی ذیل آن» (براساس پیوست بخشنامه شماره ۲۰۰/۹۲/۱۳۷۱۲ مورخ ۱۳۹۲/۸/۴ معاونت توسعه و سرمایه انسانی رئیس‌جمهور) در وزارتخانه‌ها و سازمان‌های مستقل لغو شد. هر چند که بعدها مقرر گردید که دستگاه‌های اجرایی برای اصلاح و یا ایجاد هر یک از واحدها یا پست سازمانی پیشنهادهای خود را به منظور بررسی و تأیید معاونت توسعه مدیریت و سرمایه انسانی ارسال کنند. اما بررسی‌ها نشان می‌دهد که نزدیک به ۵۰ درصد دستگاه‌های اجرایی مشاور و تشکیلات دفاتر امور زنان و خانواده ندارند و نیمی از دستگاه‌های اجرایی که مشاور امور زنان و خانواده دارند تشکیلات مصوب ندارند.^۱

● مهمترین وظایف و مسئولیت‌های معاونت در دولت یازدهم^۲

۱. تنظیم سیاست‌های اجرایی راهبردها و آیین‌نامه‌های اجرایی به منظور تحقق سیاست‌ها و دستورات مقام معظم رهبری، سیاست‌های کلان نظام مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی و مصوبات مجلس شورای اسلامی در موضوع زنان و خانواده.
۲. نظارت و ارزیابی مستمر بر میزان تحقق اهداف، سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی در دستگاه‌ها و ارائه گزارش دوره‌ای به شورای عالی انقلاب فرهنگی و سایر مراجع ذیصلاح در حوزه زنان و خانواده.
۳. پژوهش در زمینه شناسایی، ارزیابی و پایش وضعیت شاخص‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی زنان و خانواده در ایران، منطقه و جهان و ارائه گزارش رسمی وضعیت زنان در جمهوری اسلامی ایران به مراجع ملی و بین‌المللی.

۳. کمیته بانوان و جوانان مجمع تشخیص مصلحت نظام^۳

کمیته امور بانوان و جوانان مجمع تشخیص مصلحت نظام که در زمره اهداف خود تهیه پیش‌نویس سیاست‌های کلی زنان، جوانان، ورزش، اوقات فراغت و خانواده جهت ارائه به کمیسیون‌های اصلی را منظور نموده است از سال ۱۳۷۶ ذیل مجمع تشخیص مصلحت نظام به فعالیت در این عرصه پرداخته و به‌عنوان بازوی مشورتی کمیسیون‌های تخصصی مجمع شمرده می‌شود.

۱. گزارش ملی عملکرد یکساله زنان و خانواده در دولت یازدهم.

(<http://www.women.gov.ir/portal/home/?generaltext/92883/92892/94795>)

2. <http://www.women.gov.ir/portal/home/?80606/>

3. <http://maslahat.ir/Commissions/Womans/default.aspx>

● مهمترین وظایف کمیته بانوان و جوانان مجمع تشخیص مصلحت نظام

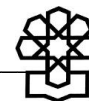
۱. تهیه پیش‌نویس سیاست‌های کلی زنان، جوانان، ورزش، اوقات فراغت و خانواده جهت ارائه به کمیسیون‌های اصلی.
۲. نظارت بر تحقق سیاست‌های کلی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری و بررسی و ارزیابی تبعات و آثار اجرای سیاست‌های کلی مصوب.
۳. ارائه نظر در خصوص موارد اختلافی مجلس و شورای نگهبان با موضوع زنان و جوانان.

۴. ستاد ملی زن و خانواده^۱

همواره مسئله هماهنگی و هم‌راستایی دستگاه‌های مختلف به‌عنوان یکی از دغدغه‌های اصلی حوزه زنان و خانواده به‌شمار می‌رفته، در همین راستا و به‌منظور ارتقای تعاملات سازنده، هماهنگی و هم‌افزایی بین نهادهای نقش‌آفرین در حوزه زنان و خانواده در سیستم اجرایی و تعامل فعال با دو قوه مقننه و قضائیه در برقراری مناسبات ضروری برای حل مشکلات زن و خانواده ایجاد ستاد ملی زن و خانواده مورد تصویب قرار گرفت تا بتواند نقش محوری در انجام این مهم ایفا کند. طراحی تیم تشکیل‌دهنده ستاد ملی زن و خانواده به ریاست بالاترین پست اجرایی (ریاست‌جمهوری)، هشت تن از وزرا و معاون رئیس‌جمهور و اعضای مرتبطی از نمایندگان مجلس و نهادهای سیاستگذاری همچون دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی، رئیس شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده و سایر دستگاه‌ها و سازمان‌های مربوط، ظرفیت لازم در برقراری ارتباط مؤثر و منسجم را در بدنه اجرایی امکان‌پذیر ساخته است.^۲ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت از نظر سلسله‌مراتب، ستاد ملی زن و خانواده در سطح بالاتری از معاونت زنان و خانواده ریاست‌جمهوری قرار داشته و براساس ماده (۳) آیین‌نامه ستاد،

۱. این ستاد در ابتدا با عنوان کارگروه ملی زنان و خانواده آغاز به کار نمود. آیین‌نامه داخلی تشکیل کارگروه ملی خانواده بنا به پیشنهاد شماره ۵۳۷۳/دش مورخ ۱۳۸۵/۱۱/۲۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی، در جلسه ۱۳۸۷/۴/۱۹ هیئت وزیران مطرح و با ۵ ماده و ۱ تبصره به تصویب رسید. فعالیت عملی کارگروه مذکور به دلایلی نظیر عدم حضور مستمر افراد صاحب رأی در جلسات و تأمین اعتبارات آن از محل بودجه‌های مرکز امور زنان و خانواده و... در سال ۱۳۸۸ مسکوت گردید. مرکز امور زنان و خانواده در تاریخ ۱۳۸۹/۲/۲۸ طی نامه‌ای به ریاست محترم جمهوری با هدف احیا و فعال‌سازی ستاد، پیشنهاد بازنگری آیین‌نامه کارگروه ملی خانواده را ارائه نمود. در تاریخ ۱۳۸۹/۲/۲۶ شورای عالی انقلاب فرهنگی، بازنگری آیین‌نامه مربوط به آن را در دستور کار خود قرار داد. کارگروه مذکور به‌لحاظ عنوان، ترکیب اعضا، شرح وظایف و... تغییر یافت و در اواخر سال ۱۳۸۹ پیش‌نویس آیین‌نامه «تشکیل ستاد ملی زن و خانواده» تدوین و در جلسات معین شورای عالی انقلاب فرهنگی مصوب گردید. هیئت دولت نیز آیین‌نامه تشکیل «ستاد ملی زن و خانواده» را در جلسه ۶۸۲ مورخ ۱۳۸۹/۱۱/۳۶ و براساس مصوبه شورای معین شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۱۳۸۹/۱۰/۱۴ به تصویب رساند و آیین‌نامه ستاد در تاریخ ۱۳۹۰/۶/۲۱ ابلاغ رسمی گشت.

۲. رئیس‌جمهور (رئیس)، معاون اول رئیس‌جمهور (نایب رئیس)، دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی، وزیر آموزش و پرورش، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزیر علوم، تحقیقات و فناوری، وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزیر رفاه و تأمین اجتماعی، وزیر کشور، وزیر دادگستری، رئیس سازمان ملی جوانان، رئیس سازمان صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، مشاور رئیس قوه قضائیه، رئیس فراکسیون زنان و خانواده مجلس شورای اسلامی، نماینده سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، رئیس شورای فرهنگی و اجتماعی زنان و خانواده، رئیس مرکز امور زنان و خانواده (دبیر ستاد)، دو نفر صاحب‌نظر در امور خانواده و زنان از حوزه و دانشگاه به پیشنهاد مرکز امور زنان و خانواده و تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی به مدت سه سال. **تبصره** - ستاد می‌تواند حسب مورد از سایر دستگاه‌ها بنا بر ضرورت دعوت نماید.

مصوبات آن، مصوبه هیئت دولت محسوب می‌شود و ضرورتی برای تصویب مجدد نداشته و مستقیماً لازم‌الاجرا است.

● مهمترین وظایف ستاد ملی زن و خانواده

۱. تصویب سیاست‌های اجرایی، راهبردها، خط‌مشی‌ها و آیین‌نامه‌های اجرایی جهت تحقق سیاست‌های کلان نظام و منویات و اوامر مقام معظم رهبری، (مد ظله العالی) قوانین و مقررات و مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و مجلس شورای اسلامی.

۲. نظارت و ارزیابی مستمر بر میزان تحقق اهداف، سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی در دستگاه‌ها و ارائه گزارش دوره‌ای به مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، شورای عالی انقلاب فرهنگی و سایر مراجع ذی‌صلاح در حوزه زنان و خانواده.

۳. تنظیم و تصویب ساختارها و برنامه‌ریزی، ساماندهی و هماهنگی فعالیت‌های دستگاه‌ها طبق قوانین و مقررات در حوزه زنان و خانواده.

۴. جمع‌آوری اطلاعات و بررسی اثربخشی طرح‌ها، قوانین و مقررات در حوزه زنان و خانواده و شناسایی خلأهای موجود و ارائه راهکارهای لازم.

۵. اداره کل امور زنان و خانواده وزارت کشور^۱

در سال ۱۳۶۸ هسته اولیه کمیسیون‌های امور بانوان در وزارت کشور به صورت آزمایشی در فرمانداری قم تشکیل شد. این روند تا سال ۱۳۶۹ با ایجاد کمیسیون‌های امور بانوان در استانداری‌ها تداوم یافت تا این که به دلیل گستره نیازها و مطالبات جامعه زنان و رشد فزاینده فعالیت‌ها، دفتر امور بانوان وزارت کشور به‌عنوان یکی از دفاتر حوزه وزارتی فعالیت خود را در سال ۱۳۷۰ آغاز و عهده‌دار نقش هماهنگ‌کننده و ناظر بر حسن اجرای سیاست‌ها توسط مجریان در استان‌ها گردید. در فرآیند توسعه و سازماندهی تشکیلات اداری زنان که در این برهه زمانی تا سطح فرمانداری‌ها گسترش یافته بود، حرکتی نوین و فراگیر در امر پیشبرد امور زنان در سطح ملی آغاز گردید. مشاورین استانداران در امور بانوان توأمان مدیران کل دفاتر استانداری بوده و دبیری کارگروه تخصصی در حوزه عمل خود را در شورای عالی برنامه‌ریزی و توسعه استان عهده‌دار بودند، کارگروه یاد شده که از سال ۱۳۷۰ رسمیت یافته بود، با حضور ۱۳ نفر از نمایندگان دستگاه‌ها و نهادهای استان تشکیل می‌گردید. این امر از نقش بارز دفاتر استانی به‌عنوان بالاترین مرجع استان در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی برای اجرای سیاست‌های نظام حکایت دارد.

1. <http://moi.ir/Portal/Home/ShowPage.aspx>.

● مهمترین وظایف اداره کل امور زنان و خانواده وزارت کشور

۱. مطالعه و شناخت امکانات و تسهیلات مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی در سراسر کشور و برنامه‌ریزی جهت استفاده و بهره‌برداری از امکانات مذکور.
۲. تعیین ضوابط و معیارهای لازم به‌منظور اعمال نظارت و ایجاد هماهنگی در فعالیت‌های کمیسیون‌های امور بانوان سراسر کشور و ارزیابی عملکرد آنان و جمع‌بندی و ارائه آن به مراجع ذیربط.
۳. بررسی و برآورد اعتبارهای مورد نیاز کمیسیون‌های امور بانوان سراسر کشور و همکاری با واحد مربوطه در جهت تخصیص اعتبارها به کمیسیون‌های امور بانوان.

۶. اداره حمایت از حقوق زنان و کودکان قوه قضائیه^۱

در دستگاه قضایی جهت حمایت از حقوق زنان در رویه‌های قضایی و به‌منظور استوارتر شدن کانون خانواده براساس بخشنامه شماره ۱۸۴۲۱/۸۱/۱ در تاریخ ۱۳۸۱/۱۰/۸ «اداره حمایت از حقوق زنان و کودکان» تشکیل شد. این اداره در زیرمجموعه اداره کل اجتماعی و فرهنگی حوزه ریاست قوه قضائیه قرار دارد و فعالیت خود را از مهرماه ۱۳۸۳ آغاز کرد. مطابق وظایف این اداره، یکی از کارهایی که از سوی این ادارات انجام می‌شود ارائه مشاوره، معاضدت قضایی و رهنمودهای لازم به مراجعان، به‌ویژه ارائه خدمات مشاوره به زوجین در حال طلاق و دارای اختلاف خانوادگی و تلاش در جهت اصلاح اختلاف بین زوجین است.^۲

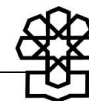
۷. اداره کل امور بانوان شهرداری تهران^۳

با توجه به گستره وسیع حضور فرهنگی و اجتماعی شهرداری در شهر تهران و تلاش در جهت بهینه‌سازی و ارتقای کیفیت سطح زیست‌محیط شهروندان به‌خصوص بانوان، اداره کل بانوان در شهرداری تهران به‌عنوان بازوی فکری و سیاستگذاری به‌منظور برنامه‌ریزی دقیق و علمی در آبان ۱۳۸۴ ایجاد شد. اهم وظایف این اداره، ارتقای کیفیت زندگی بانوان شهروند خصوصاً زنان سرپرست خانوار با برنامه‌ریزی در جهت هدفمند کردن برنامه‌های فرهنگی، هنری و توانمندسازی زنان و دختران و افزایش مشارکت بانوان در فعالیت‌های اجتماعی و ورزشی در مناطق و محله‌های تهران است.

1. <http://aafaagh.dadiran.ir/Default.aspx?tabid=4150>.

۲. به همین منظور در تاریخ ۲۱ اردیبهشت ۱۳۹۲ تفاهمنامه پیشگیری و مداخلات به‌موقع در طلاق فیما بین بهزیستی و معاون فرهنگی قوه قضائیه به مدت یکسال در ۱۱ ماده و ۳ تنصیه امضا شد. این در حالی است که در تاریخ ۱۳۹۲/۱۱/۱۹ تفاهمنامه دیگری بین سازمان بهزیستی و معاونت پیشگیری از وقوع جرم قوه قضائیه منعقد شد. ازجمله مفاد این تفاهمنامه می‌توان به همکاری طرفین در راستای توسعه و تعمیم اجرای برنامه مداخلات تخصصی پیش و پس از طلاق (بند «۴» ماده (۱) و... اشاره کرد.

3. <http://banovan.tehran.ir/Default.aspx?tabid=74>.

مهمترین قوانین حوزه زنان و خانواده در دوره‌های مختلف مجلس شورای اسلامی

مجلس شورای اسلامی از آغاز شکل‌گیری تا به حال تلاش کرده تا قوانین حمایتی را در حوزه‌های مختلف بهداشت، آموزش، اشتغال و امور فرهنگی - اجتماعی برای زنان و خانواده تصویب نماید. لذا بررسی قوانین نشان می‌دهد که قانونگذاران در دوره‌های مجلس شورای اسلامی برای بهتر شدن وضعیت زنان و خانواده در جامعه علاوه بر تصویب قوانین برخی از آنها را مورد تجدیدنظر مجدد قرار داده‌اند، پس در ادامه تلاش شده که مهمترین قوانین حوزه زنان و خانواده که در سال‌های پس از انقلاب تصویب شده مورد بررسی قرار گیرد.

۱. حمایت از خانواده

در راستای کاهش یا مرتفع نمودن مشکلات موجود در قواعد خانواده و رفع ابهام و تعارض و خلأ از قوانین و مقررات خانواده «قانون حمایت خانواده» در تاریخ ۱۳۹۱/۱۲/۱ که در بردارنده ۷ فصل و ۵۸ ماده است در نهمین مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید.

فصل اول آن تحت عنوان دادگاه خانواده به تشکیلات دادگاه خانواده، حضور قاضی مشاور زن، صلاحیت دادگاه خانواده، نحوه رسیدگی به دعاوی خانواده و... پرداخته و براساس این فصل قوه قضائیه موظف شده ظرف سه سال از تاریخ تصویب این قانون در کلیه حوزه‌های قضایی شهرستان به تعداد کافی شعبه دادگاه خانواده تشکیل دهد. در فصل دوم قانونگذار راه‌حل ایجاد مراکز مشاوره‌ای خانواده (ظرف سه سال) در کنار دادگاه‌های خانواده توسط قوه قضائیه را تصویب نموده تا بدین وسیله با ایجاد فرصت دیگری برای زوجین در آستانه طلاق از طلاق‌های غیرضروری جلوگیری به عمل آورد. بحث در مورد تشریفات ثبت ازدواج و آزمایشات پیش از آن در فصل سوم قانون بیان شده است. اضافه بر آن در این فصل در دو مورد قانونگذار برای اولین بار ورود داشته است: مورد اول (ماده ۲۱)) که در آن ثبت نکاح موقت در موارد باردار شدن زوجه، توافق طرفین، شرط ضمن عقد الزامی شد و مورد دوم میزان مهریه است که در ماده (۲۲) تصویب شد که تعداد ۱۱۰ سکه مشمول قانون اجرای محکومیت‌های مالی از سوی دولت قرار می‌گیرد.

مواد مرتبط با طلاق در فصل چهارم از قانون گنجانده شده، هر چند که تغییری در مورد بندهای قانون مدنی در رابطه با طلاق بیان نشده است. بلکه بیشتر هدف تدوین‌کنندگان قانون در این فصل، یکپارچه کردن قوانین و بیان فرآیند طلاق از زمان درخواست تا جدایی کامل زوجین از یکدیگر بوده است.^۱ در فصل پنجم حضانت و نگهداری اطفال و نفقه زوجه مورد نظر قرار گرفته، فصل ششم به بیان

۱. شاهد این ادعا نسخ برخی از قوانین مانند قانون اصلاح مقررات مربوط به طلاق، مصوب ۱۳۷۱/۱۲/۲۱ و قانون تعیین مدت اعتبار گواهی عدم امکان سازش، مصوب ۱۳۷۶/۸/۱۱ و ... است.

حقوق و مستمری زن و فرزندان در صورت فوت سرپرست خانواده پرداخته و فصل آخر به مقررات کیفری اشاره دارد که در صورت عدم ثبت ازدواج دائم، طلاق یا فسخ نکاح یا سر باز زدن از وظایفی که سرپرست خانوار در مقابل خانواده خود دارد، مقرر شده است.

۲. حجاب و عفاف

با توجه به اینکه یکی از خلأهای جدی سیاستگذاری در راستای ترویج حجاب و عفاف مصادیق و الگوهای متنوع به‌عنوان الگوی مورد تأکید جامعه ایرانی - اسلامی در عرصه پوشش احساس می‌شد، در هفتمین دوره مجلس شورای اسلامی «قانون ساماندهی مد و لباس» در تاریخ ۱۳۸۵/۱۰/۱۲ در ۱۱ ماده و ۳ تبصره به تصویب رسید.

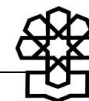
براساس قانون ساماندهی مد و لباس وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف گردید جهت پی‌ریزی ساختار مدیریتی این مسئله، کارگروهی مرکب از نمایندگان تام‌الاختیار هر یک از وزارتخانه‌های فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش، بازرگانی و صنایع و معادن و سازمان صدا و سیما و معاونت برنامه‌ریزی ریاست جمهوری و نمایندگان صنوف ذیربط و نیز یک نفر به‌عنوان ناظر از کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی تشکیل دهد. براساس تبصره ماده (۱) مصوبات این کارگروه پس از امضا و ابلاغ وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی قابل اجرا خواهد بود.

در مواد یازده گانه قانون، تکالیفی برای وزارتخانه‌های فرهنگ و ارشاد اسلامی، بازرگانی، تعاون، کار و امور اجتماعی، صنایع و معادن و بانک‌ها تعیین کرده است. ترویج نمادها و الگوهای پارچه و لباس، تشکیل نمایشگاه و جشنواره‌های ملی و منطقه‌ای، حمایت از طرح‌ها تحت عنوان قانون حمایت مؤلفان و مصنفان، نمایشگاه‌های عرضه فصلی لباس و پوشاک، گرفتن عوارض گمرکی برای واردات تجاری لباس‌های خارجی، اولویت‌بخشی در ارائه تسهیلات دولتی به تعاونی‌ها و طراحان لباس، حمایت و پشتیبانی از تحقیقات و رساله‌های تخصصی این حوزه از جمله موضوعات مورد توجه در متن قانون است.^۱

۳. خدمت نیمه‌وقت بانوان

«قانون خدمت نیمه وقت بانوان» با هدف ایجاد تسهیلاتی برای مادران شاغل به نحوی که علاوه بر حضور در عرصه اجتماعی و تأمین معیشت خانواده، بتوانند نسبت به تعلیم و تربیت و نگهداری از فرزندان اقدام نمایند، در اولین دوره از مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۶۲/۹/۱۰ و «قانون نحوه

۱. آسیه ارحامی، مروری بر چالش‌های پیش روی اجرای قانون ساماندهی مد و لباس؛ در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۴۰۱۷، آذرماه ۱۳۹۳.

اجرای قانون مربوط به خدمت نیمه‌وقت بانوان» در دومین دوره از مجلس شورای اسلامی در ۱۷ ماده در تاریخ ۱۳۶۴/۱۱/۱۸ به تصویب رسید. این قانون به زنان شاغل رسمی و ثابت وزارتخانه‌ها و مؤسسات و شرکت‌های دولتی و... این اجازه را داد که در صورت موافقت وزیر یا بالاترین مقام مؤسسه متبوع خود از خدمت نیمه‌وقت استفاده نمایند. (ماده (۱)) ساعات کار خدمت نیمه‌وقت طبق مقررات این قانون نصف ساعات کار مقرر هفتگی وزارتخانه و مؤسسات مربوط است (ماده (۲)) پس کارمندانی که از خدمت نیمه‌وقت استفاده می‌کنند نصف حقوق گروه و پایه و یا حقوق ثابت و فوق‌العاده شغل و یا مزایای دیگر برخوردار می‌شوند (ماده (۳)). حداقل استفاده از خدمت نیمه‌وقت یک سال است (ماده (۵)) و سنوات خدمت نیمه‌وقت بانوان از لحاظ سابقه خدمت لازم برای بازنشستگی و استفاده از حقوق علاوه بر مدت خدمت تمام‌وقت نصف مدت نیمه‌وقت منظور و محسوب خواهد گردید (ماده (۷)).

از آنجایی که قانون مورد بحث شرط استفاده از مزایای مندرج در قانون را رسمی و ثابت بودن کارکنان قرار داده است، بسیاری از کارمندان دارای فرزند معلول پیمانی یا غیرثابت نمی‌توانند از مزایای قانون یادشده استفاده کنند، در این راستا «قانون اصلاح مواد (۱) و (۷) قانون نحوه اجرای قانون مربوط به خدمت نیمه‌وقت بانوان مصوب ۱۳۶۴» در هشتمین دوره از مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۸۹/۲/۲۲ به تصویب رسید. این قانون می‌کوشد تا با حذف شرط رسمی و ثابت بودن در مورد بانوان کارمندی که فرزند معلول با درجه معلولیت شدید و خیلی شدید دارند از تبصره ماده (۱) و برداشتن محدودیت سه سال از تبصره ماده (۷) زمینه برخورداری تمام مادران شاغلی را که دارای فرزند یا فرزندان معلول هستند، فراهم کند.

۴. زنان سرپرست خانوار

حمایت از زنان سرپرست خانوار و تأمین نیازهای اساسی و تبدیل آنها به خانواده‌های با سرپرست مرد از جمله مهمترین وظایف جامعه اسلامی است و این امر در نظام جمهوری اسلامی ایران مبنای دینی و اعتقادی نیز دارد. به همین دلیل جزء اهداف عالی نظام جمهوری اسلامی محسوب می‌شود. بنابراین با پیروزی انقلاب اسلامی، لزوم حمایت از این قشر خاص و خودکفا کردن آنان و خانواده‌های آنان در صدر برنامه‌های نظام قرار گرفت.

از جمله مهمترین قوانین در جهت حمایت از این قشر از زنان می‌توان به «قانون تأمین زنان و کودکان بی‌سرپرست» که در چهارمین دوره از مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۷۱/۸/۲۴ مشتمل بر ۱۰ ماده به تصویب رسید، اشاره کرد.^۱ قانونی که جامعه گسترده‌ای از زنان مورد نظر شامل زنان

۱. هر چند که در سال‌های بعد نیز قوانین متعددی در حمایت و توانمندسازی این زنان به تصویب رسیده که عبارت است از: قانون نظام هماهنگ پرداخت کارکنان دولت ماده (۹) مصوب ۱۳۷۵/۷/۱۵، قانون تشویق احداث و عرضه واحدهای مسکونی استیجاری ماده (۵) مصوب ۱۳۷۷/۲/۲۴، قانون اصلاح ماده (۹) قانون نظام هماهنگ پرداخت کارکنان دولت مصوب ۱۳۸۰/۱/۲۹، قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی بندهای «د»، «ط»، «ی» ماده (۱) و بند «ب» ماده (۲)، بند

بیوه، زنان سالمند بی‌سرپرست نیازمند و زنان و دختران بدسرپرست را پوشش می‌دهد (ماده (۲)) که در آن حمایت‌های مالی مستمر و غیرمستمر، حمایت‌های فرهنگی، اجتماعی و... را مطرح می‌کند (ماده (۴)) و مسئولیت این امور را به‌طور مشخص برعهده دو سازمان بهزیستی و کمیته امداد امام (ره) (مواد (۹ و ۱۰)) قرار می‌دهد.

این درحالی است که براساس ماده (۹) «قانون نظام هماهنگ پرداخت کارکنان» مصوب ۱۳۷۵/۷/۱۵ پنجمین دوره از مجلس شورای اسلامی به زنان شاغل، بازنشسته یا وظیفه‌بگیر مشمول این قانون که سرپرست خانوار (به‌علت فوت همسر یا معلولیت یا از کارافتادگی) هستند کمک‌هزینه عائله‌مندی تعلق می‌گیرد. حتی در صورت ازدواج مجدد این قشر از زنان اگر دادگاه حضانت فرزند را به مادر بدهد، براساس «قانون اصلاح ماده (۵۸) قانون نظام هماهنگ پرداخت کارکنان دولت» که در ششمین دوره از مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۸۰/۱/۲۲ تصویب شد، کمک هزینه عائله‌مندی آنان قطع نمی‌گردد.

۵. افزایش جمعیت

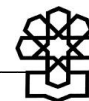
واقعیت‌های جمعیت‌شناختی در این سال‌ها نشان داد که اهداف «قانون تنظیم خانواده و جمعیت»^۱ زودتر از پیش‌بینی محقق شده است و براساس سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰، میزان باروری کل در کشور به کمتر از ۲/۱ فرزند به‌ازای هر زن (حد جایگزینی) کاهش یافته است.

در نتیجه بازنگری «قانون اصلاح قوانین تنظیم جمعیت و خانواده» در نهمین دوره از مجلس شورای اسلامی مورد تأکید قرار گرفت و در ۱۳۹۲/۳/۲۰ به تصویب رسید. براساس ماده واحده کلیه محدودیت‌های مقرر در قانون قبلی برای تعداد فرزندان ایجاد شده بود لغو شد و دولت اجازه یافت که: ۱. هر پنج سال یک بار براساس نتایج سرشماری به برقراری امتیاز یا محدودیت برای تعداد فرزندان اقدام نماید. (تبصره «۱»). ۲. مرخصی مادران شاغل را به نه ماه افزایش دهد و همسران آنها نیز از دو هفته مرخصی تشویقی برخوردار شوند. (تبصره «۲»)^۲.

«د» ماده (۲)، بندهای «د»، «ز» و «ح» ماده (۴)، مصوب ۱۳۸۲/۲/۲۱، قانون مدیریت خدمات کشوری بند «۴» ماده (۶۸) مصوب ۱۳۸۷/۷/۱۸، به اضافه مواد متعدد در قوانین برنامه‌های توسعه.

۱. در ۱۳۷۲/۲/۲۶ «قانون تنظیم خانواده و جمعیت» از تصویب مجلس چهارم گذشت و نشانه بارز این قانون حمایت همه‌جانبه جمهوری اسلامی ایران و تعهد سیاسی دولت در اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده و کنترل جمعیت است. این قانون نه فقط به قطع انگیزه‌ها و پاداش‌های متعلقه به خانواده‌های پراولاد و فرزندان زیاد دست زد، بلکه مبانی قانونی مشخصی برای اعمال سیاست‌های کنترل موالید و اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده به‌عنوان بخشی از «قانون برنامه پنج‌ساله اول توسعه اقتصادی و فرهنگی کشور» را که از سال ۱۳۶۸ آغاز شد، فراهم ساخت. این قانون همچنین به موازینی فراتر از تنظیم خانواده مانند ایجاد فرصت‌های آموزشی و اشتغال زنان، تأمین امکان بقای نوزادان از طریق بهبود خدمات بهداشت مادر و کودک از یک‌سو و ازسوی دیگر گسترش نظام تأمین اجتماعی به‌عنوان منبع تأمین و حمایت سنین کهنوت تأکید داشت.

۲. این در حالی است که دو طرح جامع جمعیت و تعالی خانواده و طرح افزایش نرخ باروری و پیشگیری از کاهش رشد جمعیت کشور در مجلس نهم اعلام وصول شده و در حال بررسی بیشتر در کمیسیون‌ها است. نکته‌ای که در اینجا قابل ذکر است این است که تا قبل از قانون فوق‌الذکر، قانونگذاران در دوره‌های قبلی مجلس براساس قانون ترویج تغذیه با شیر مادر و حمایت از مادران در دوران شیردهی در ۱۳۷۴/۱۲/۲۲ مرخصی زایمان برای مادرانی که فرزند خود را شیر می‌دهند تا ۲ فرزند چهار ماه مشخص کردند. بعدها براساس الحاقیه‌ای که به ماده (۳) قانون در ۱۳۸۰/۱۲/۲۲ اضافه گردید مرخصی

شاخص‌های جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی زنان در جمهوری اسلامی ایران

بررسی آمارها و شاخص‌های حوزه زنان و خانواده امکان سیاستگذاری و قانونگذاری در حوزه‌هایی که خلأ وجود دارد، را فراهم می‌کند. در ادامه تلاش شده با بررسی آمارهای جمعیتی و مشارکت (آموزشی، اقتصادی، سیاسی و...) زنان، وضعیت آنها در جمهوری اسلامی بیان شود.

۱. جمعیت

۱-۱. تعداد جمعیت زنان

همچنان که در جدول ۱ ملاحظه می‌شود، کشور ایران در سال ۱۳۷۵، دارای ۶۰,۰۵۵,۴۸۸ نفر جمعیت بوده است. نسبت جنسی جمعیت کشور در این سال نیز برابر ۱۰۳ درصد می‌باشد. به بیان دیگر، در برابر هر ۱۰۰ نفر زن، ۱۰۳ نفر مرد در کشور زندگی می‌کرده، در این سال میزان شهرنشینی کشور برابر با ۶۱/۳ درصد و میزان روستانشینی برابر با ۳۸/۷ درصد بوده است.

در سال ۱۳۸۵، جمعیت کشور در حدود ۷۰,۴۹۵,۷۸۲ نفر بوده است. نسبت جنسی جمعیت کشور در سال ۱۳۸۵ در مقایسه با سال ۱۳۷۵، به نفع مردان افزایش یافته، به گونه‌ای که در مقابل هر یکصد نفر زن در حدود ۱۰۴ نفر مرد وجود داشته، همچنین میزان شهرنشینی برابر با ۶۸/۵ درصد و میزان روستانشینی برابر با ۳۱/۵ درصد بوده است.

در سال ۱۳۹۰، جمعیت کشور به ۷۵,۱۴۹,۶۶۹ نفر بوده است. نسبت جنسی جمعیت کشور در این سال، برابر با ۱۰۲ درصد است، با توجه به جدول ۱ می‌توان گفت نسبت جنسی جمعیت کشور در سال ۱۳۹۰ در مقایسه با سرشماری قبل با کاهش همراه است. میزان شهرنشینی کشور در سال ۱۳۹۰ در مقایسه با سال ۱۳۷۵ با افزایش قابل توجه به ۷۱/۴ درصد رسیده و متقابلاً میزان روستانشینی با ۲۸/۶ درصد کاهش یافته است.

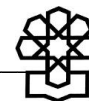
جدول ۱. تعداد جمعیت کل کشور به تفکیک وضع سکونت و جنس، در سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۹۰

نسبت جنسی	زن	مرد	مرد و زن	شرح
۱۰۳	۲۹۵۴۰۳۲۹	۳۰۵۱۵۱۵۹	۶۰۰۵۵۴۸۸	کل
۱۰۴	۳۴۶۲۹۴۲۰	۳۵۸۶۶۳۶۲	۷۰۴۹۵۷۸۲	۱۳۸۵
۱۰۲	۳۷۲۴۴۰۰۰	۳۷۹۰۵۶۶۹	۷۵۱۴۹۶۶۹	۱۳۹۰
۱۰۴	۱۸۰۱۲۷۶۶	۱۸۸۰۵۰۲۳	۳۶۸۱۷۷۸۹	شهری
۱۰۴	۲۳۶۸۳۵۲۲	۲۴۵۷۶۴۴۲	۴۸۲۵۹۹۶۴	۱۳۸۵
۱۰۲	۲۶۶۲۳۰۲۳	۲۷۰۲۳۶۳۸	۵۳۶۴۶۶۶۱	۱۳۹۰
۱۰۳	۱۱۴۲۱۳۲۱	۱۱۷۰۸۰۸۲	۲۳۰۲۶۲۹۳	روستایی
۱۰۳	۱۰۸۹۴۲۴۶	۱۱۲۸۹۹۲۰	۲۲۲۳۵۸۱۸	۱۳۸۵
۱۰۲	۱۰۵۹۳۵۶۶	۱۰۸۸۲۰۳۱	۲۱۵۰۳۰۰۸	۱۳۹۰

مأخذ: سالنامه آماری ۱۳۷۶ و ۱۳۹۱.

۱-۲. گروه‌های عمده سنی زنان

توجه به این امر که کدام گروه‌های سنی جمعیت نسبت بیشتر یا کمتری دارد از دید همه مسئولین جامعه ضروری است. زیرا هر گروهی از جمعیت اولویت‌بندی اقتصادی، اجتماعی و خاص خود را می‌طلبد. در جدول ۲ توزیع درصد جمعیت کشور برحسب سه گروه عمده سنی (۰-۱۴ سال، ۱۵-۶۴ سال و ۶۵ سال و بالاتر) نمایش داده شده است. همچنان که در جدول ۲ ملاحظه می‌شود در سال ۱۳۷۵، از کل جمعیت زنان کشور ۳۹/۳ درصد در گروه سنی کمتر از ۱۵ سال، ۵۶/۶ درصد در گروه سنی ۱۵-۶۴ سال و ۴/۱ درصد در گروه سنی ۶۵ سال و بالاتر قرار گرفته‌اند. در سال ۱۳۸۵، در گروه‌های سنی کمتر از ۱۵ سال نسبت به سال ۱۳۷۵ بیش از ۱۰ درصد کاهش یافته است. تغییرات جمعیت برحسب گروه‌های عمده سنی در سال ۱۳۹۰ در مقایسه با ۱۵ سال قبل، تفاوت‌های زیادی داشته است؛ به‌گونه‌ای که از جمعیت زنان (کل) کمتر از ۱۵ سال به مقدار زیادی کاسته شده و در مقابل به گروه سنی ۱۵ تا ۶۴ سال افزوده شده است.

جدول ۲. توزیع درصد جمعیت گروه‌های سنی کشور بر حسب زنان
و به تفکیک وضع سکونت در سال‌های ۱۳۷۵ - ۱۳۹۰

شرح	۰-۱۴	۱۵-۶۴	۶۵ و بیشتر
کل	۱۳۷۵	۵۶/۶	۴/۱
	۱۳۸۵	۷۰/۱	۵/۰
	۱۳۹۰	۷۱/۲	۵/۸
شهری	۱۳۷۵	۵۸/۴	۴/۰
	۱۳۸۵	۷۱/۸	۴/۷
	۱۳۹۰	۷۲/۵	۵/۵
روستایی	۱۳۷۵	۵۳/۶	۴/۳
	۱۳۸۵	۶۶/۶	۵/۶
	۱۳۹۰	۶۷/۸	۶/۴

مأخذ: سالنامه آماری ۱۳۷۵ و ۱۳۹۱.

۳-۱. وضعیت تأهل

براساس جدول ۳ در سال ۱۳۷۵، از کل زنان ده‌ساله به بالا ۵۳/۲ درصد دارای همسر، ۶ درصد بدون همسر در اثر فوت، ۰/۵ درصد بدون همسر در اثر طلاق و ۳۹/۵ درصد نیز هرگز ازدواج نکرده بودند. طی ده سال ۱۳۷۵-۱۳۸۵، به درصد زنان دارای همسر، بدون همسر در اثر فوت همسر و طلاق افزوده شده در مقابل از درصد زنان هرگز ازدواج نکرده کاسته شده است.

طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۹۰، نیز درصد زنان همسر دار و بدون همسر در اثر فوت همسر و طلاق با افزایش همراه بوده و درصد زنان هرگز ازدواج نکرده با کاهش روبه‌رو بوده است. البته این تغییرات می‌تواند ناشی از تحولات سنی جمعیت نیز باشد.

جدول ۳. توزیع درصد جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر کشور بر حسب

وضعیت تأهل در سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۹۰

سال	افراد دارای همسر	افراد بی‌همسر بر اثر فوت	افراد بی‌همسر بر اثر طلاق	افراد هرگز ازدواج نکرده
۱۳۷۵	۵۳/۲	۶/۰	۰/۵	۳۹/۵
۱۳۸۵	۵۶/۷	۶/۵	۰/۹	۳۵/۴
۱۳۹۰	۶۱/۰	۷/۴	۱/۴	۳۰/۲

مأخذ: سالنامه آماری ۱۳۹۱.

۴-۱. زنان سرپرست خانوار

از جمله تغییرات اجتماعی و جمعیتی گسترده‌ای که ایران در سال‌های گذشته تجربه نموده است، تغییر در فراوانی زنان سرپرست خانوار بوده و همین مسئله، این زنان و خانوارهای آنان را در کانون توجهات خاصی قرار داده است. براساس نتایج سرشماری‌های عمومی نفوس و مسکن، سهم خانوارهای زن سرپرست از ۶/۵ درصد در سال ۱۳۴۵، به ۱۲/۱ درصد در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است.^۱

بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و اجتماعی در طی سال‌های مختلف نشان می‌دهد که تعداد خانوارهای زن سرپرست در حال افزایش است، به‌گونه‌ای که در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰ از ۱۷,۳۵۲,۶۸۶ خانوار در سال ۱۳۸۵، ۱,۶۲۰,۷۵۳ خانوار تقریباً معادل ۹/۵ درصد کل خانوارها و در سال ۱۳۹۰ از بین ۲۱,۱۵۹,۰۳۳ خانوار، ۲,۵۵۷,۱۷۹ خانوار معادل ۱۲/۱ درصد کل خانوارها، زن سرپرست بوده‌اند. جدول ۴ سهم خانوارهای زن سرپرست طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۰ را نشان می‌دهد.

جدول ۴. توزیع تعداد و درصد خانوارهای زن سرپرست در سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۹۰

شرح	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰
تعداد	۶۸۵۵۱۱	۱۰۳۷۳۲۱	۱۶۴۱۰۴۴	۲۵۴۸۰۷۲
درصد	۷/۱	۸/۴	۹/۵	۱۲/۱

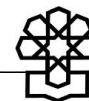
مأخذ: سالنامه آماری از ۱۳۶۵ و ۱۳۹۰.

آمارها نشان می‌دهد در بین خانوارهای زن سرپرست تعداد کل خانوارهای تک‌نفره از ۵۹۱,۵۲۶ خانوار (۳۶/۰۴ درصد) در سال ۱۳۸۵ به ۱,۰۳۸,۵۶۹ خانوار (۴۰/۷۵ درصد) در سال ۱۳۹۰ رسیده است که نشان از افزایش ۴/۷۱ درصدی نسبت خانوارهای تک‌نفره زن سرپرست در سال ۱۳۹۰ در مقایسه با سال ۱۳۸۵ دارد.^۲

بالا بودن سهم زنان سرپرست خانوار سالمند (۶۵ ساله و بیشتر) و افزایش این سهم از ۳۱/۷۷ درصد در سال ۱۳۷۵ به ۳۶/۹ درصد در سال ۱۳۹۰، نشان از افزایش سالمندی زنان سرپرست خانوار و زنانه شدن سرپرستی خانوار در میان جمعیت سالمند دارد. ازسوی دیگر بررسی وضع زناشویی سرپرست خانوارها در سال ۱۳۹۰ نشان می‌دهد، ۷۱/۳۹ درصد از زنان سرپرست خانوار، همسر خود را به دلیل فوت از دست داده‌اند. طلاق با ۹/۹۵ درصد، دومین عامل ایجاد خانوارهای زن سرپرست است.

۱. زهرا رضایی قهرودی، بررسی ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی خانوارهای زن سرپرست، مجله آمار دو ماهنامه، اسفند ۱۳۹۲، شماره ۴: ۱۲.

۲. همان.

این در حالی است که در ۲۹/۷ درصد کل خانوارهای زن سرپرست هیچ فرد باسوادی حضور ندارد و در سال ۱۳۹۰، ۴۳/۹۶ درصد از زنان سرپرست خانوار در گروه سنی ۳۵-۶۴ ساله بی‌سواد هستند. این رقم برای گروه سنی ۶۵ ساله و بیشتر به ۸۱/۱۸ درصد می‌رسد. بنابراین زنان سرپرست خانوار عمدتاً از سطح سواد پایینی برخوردار هستند. سهم خانوارهای زن سرپرست با سرپرست غیرشاغل ۸۲/۱ درصد است.^۱

● بررسی سازمان‌های دولتی و نهادهای عمومی در حمایت از زنان سرپرست خانوار

براساس پژوهش «بررسی فعالیت‌ها، خدمات و قوانین و مقررات مربوط به خانوارهای زن سرپرست» پژوهشکده آمار در سال ۱۳۹۲، ۱,۱۷۶,۱۲۹ خانوار با جمعیتی حدود ۲,۱۵۳,۵۷۷ نفر تحت پوشش مستقیم سازمان‌های حمایت‌کننده هستند. به عبارت دیگر ۴۶ درصد از کل خانوارهای زن سرپرست و ۳۷/۵ درصد از جمعیت خانوارهای زن سرپرست کشور (براساس آمار سرشماری ۱۳۹۰) تحت پوشش هستند.

جدول ۵. خانوارهای زن سرپرست تحت پوشش سازمان‌های حمایتی در سال ۱۳۹۱

جمعیت خانوارهای زن سرپرست تحت پوشش		خانوارهای زن سرپرست تحت پوشش		نام سازمان
درصد از کل جمعیت خانوارهای زن سرپرست	تعداد	درصد از کل خانوارهای زن سرپرست	تعداد	
۲۹/۰	۱۶۶۵۳۱۶	۳۶/۴	۹۳۰۳۴۴	کمیته امداد امام خمینی (ره) ^۲
۵/۴	۳۱۰۴۲۳	۶/۸	۱۷۳۴۲۱	سازمان بهزیستی
۰/۵	۲۵۷۵۲	۰/۶	۱۶۰۳۶	ستاد توانمندسازی شهرداری تهران
۲/۶	۱۵۲۰۸۶	۲/۲	۵۶۳۲۸	بنیاد شهید و امور ایثارگران
۳۷/۵	۲۱۵۳۵۷۷	۴۶/۰	۱۱۷۶۱۲۹	جمع

بررسی‌های انجام شده در ویژگی‌های اقتصادی خانوارهای زن سرپرست در سال ۱۳۹۰، نشان

می‌دهد که ۴۳/۳ درصد از خانوارهای زن سرپرست در دو دهک اول درآمد مورد انتظار قرار دارند.^۴

۱. آسیه ارحامی، بررسی تجلی‌گفتمان‌های زن و خانواده در برنامه‌های پنج‌گانه توسعه، مرکز پژوهش‌های مجلس، مهرماه ۱۳۹۴: ۲۲.

۲. نسرین افتخاری و دیگران، «بررسی ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و سلامت خانوارهای زن سرپرست با تأکید بر سیاست‌ها و برنامه‌های پشتیبانی»، پژوهشکده آمار ۱۳۹۲: ۴۷.

۳. اطلاعات مربوط به سال ۱۳۹۲.

۴. زهرا رضایی قهرودی، بررسی ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی خانوارهای زن سرپرست، مجله آمار دو ماهنامه، اسفندماه ۱۳۹۲، شماره ۴: ۱۴.

۲. مشارکت اقتصادی – اجتماعی زنان

توجه خاص به حقوق زنان و فراهم کردن امکانات لازم برای مشارکت آنان در فعالیت‌های سیاسی، اجتماعی، علمی و فرهنگی با رعایت موازین اسلامی در اصول مختلف قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به‌صراحت بیان شده است. به همین دلیل در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی شاهد افزایش مشارکت زنان در ابعاد مختلف هستیم.

۲-۱. مشارکت اقتصادی

نرخ مشارکت اقتصادی نشان می‌دهد چند درصد از جمعیت در سن کار فعال یعنی شاغل و یا بیکار هستند. در جدول ۶ تغییرات نرخ مشارکت اقتصادی زنان طی سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۹۰ برحسب وضع سکونت نشان داده شده است. در سال ۱۳۷۵، نرخ مشارکت اقتصادی زنان کشور، ۹/۱ درصد بوده، به‌عبارت دیگر از هر ۱۰۰ زن واقع در سن فعالیت ساکن در کشور فقط ۹ زن مشغول به کار یا جویای کار بوده است. در سال ۱۳۸۵ برابر با ۱۲/۴ درصد بوده که در مقایسه با ده سال قبل با روندی افزایشی روبرو بوده است. اما در سال ۱۳۹۰، از هر ۱۰۰ زن واقع در سن فعالیت کشور، ۱۱/۴ زن شاغل یا جویای کار بوده و این نشان می‌دهد که نرخ مشارکت اقتصادی زنان کشور در سال ۱۳۹۰ در مقایسه با سال ۱۳۸۵ کاهش یافته است.

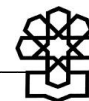
به‌علاوه همانطور که در جدول ۶ ملاحظه می‌شود در سال‌های ۱۳۸۵ و ۱۳۹۰، نرخ مشارکت اقتصادی زنان ساکن در نقاط شهری بیشتر از نقاط روستایی کشور بوده، اما در سال ۱۳۷۵، نرخ مشارکت اقتصادی زنان ساکن در نقاط روستایی بیشتر از نرخ مشارکت اقتصادی زنان شهری بوده است.

جدول ۶. نرخ مشارکت اقتصادی زنان کشور برحسب

وضع سکونت در سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۹۰

سال	کل	شهری	روستایی
۱۳۷۵	۹/۱	۸/۱	۱۰/۷
۱۳۸۵	۱۲/۴	۱۲/۵	۱۲/۲
۱۳۹۰	۱۱/۴	۱۲/۳	۹/۰

مأخذ: سالنامه آماری ۱۳۹۱.

● درصد جمعیت فعالان و غیرفعالان اقتصادی زن

همانطور که از جدول ۷ برمی آید ۱۳ درصد زنان فعال اقتصادی، شاغل و ۲/۷ درصد آنها بیکار هستند و در مقابل ۸۶/۳ درصد زنان جامعه، جمعیت فعال غیراقتصادی هستند که بخش اعظم آنها را زنان خانه دار (۶۰ درصد) تشکیل می دهند.

جدول ۷. توزیع نسبی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر زنان بر حسب وضع فعالیت

در سال های ۱۳۸۰-۱۳۹۱

شرح	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	جمعیت فعال از نظر اقتصادی			جمعیت غیرفعال از نظر اقتصادی					
		جمع	شاغل	بیکار (قبلاً شاغل)	بیکار (قبلاً غیرشاغل)	جمع	محصل	خانه دار	دارای درآمد بدون کار	سایر
۱۳۸۰	۱۰۰	۱۱/۸	۹/۴	۰/۲	۲/۱	۸۸/۲	۲۵/۹	۵۷/۳	۲/۱	۲/۹
۱۳۸۵	۱۰۰	۱۶/۴	۱۳/۸	۰/۶	۲/۱	۸۳/۶	۲۱/۹	۵۶/۶	۱/۶	۳/۵
۱۳۸۸	۱۰۰	۱۴/۵	۱۲/۱	۰/۵	۲/۰	۸۵/۵	۲۰/۸	۵۸/۴	۲/۴	۴/۰
۱۳۹۰	۱۰۰	۱۲/۶	۱۰/۰	۰/۵	۲/۱	۸۷/۴	۲۰/۱	۶۱/۰	۲/۵	۳/۸
۱۳۹۱	۱۰۰	۱۳/۷	۱۱/۰	۰/۶	۲/۱	۸۶/۳	۱۹/۴	۶۰/۶	۲/۵	۳/۸

مأخذ: سالنامه آماری، ۱۳۹۱.

● بررسی سهم اشتغال زنان در بخش های عمده اقتصادی

همان طور که در جدول ۸ ملاحظه می شود نسبت زنان شاغل در بخش خدمات همواره بیشتر از سایر بخش ها بوده است.^۱ از ۳,۱۳۷,۹۱۹ زن شاغل در سال ۱۳۹۰، ۲۶/۱ درصد شاغل در بخش کشاورزی، ۲۵ درصد شاغل در بخش صنعت و ۴۸ درصد شاغل در بخش خدمات هستند. بررسی ها نشان می دهد درصد زنان شاغل در بخش خدمات در مقایسه با سال ۱۳۸۵ رشد چشمگیری یافته و در مقابل در بخش صنعت، شاهد کاهش چشمگیر زنان شاغل هستیم. بدین ترتیب بیش از نیمی از زنان شاغل در امور خدماتی نظیر فعالیت های عمده فروشی و خرده فروشی، آموزش، بهداشت و مددکاری اجتماعی و... به ایفای نقش می پردازند.

۱. براساس تعاریف مرکز آمار ایران، بخش کشاورزی شامل فعالیت های کشاورزی، شکار، جنگلداری و شیلات، بخش صنعت شامل استخراج معدن، صنعت، ساختمان، تأمین آب و برق و گاز می شود. بخش خدمات نیز شامل فعالیت های عمده فروشی و خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه موتوری، موتورسیکلت و کالاهای شخصی و خانگی، هتل و رستوران، حمل و نقل، انبارداری، ارتباطات، واسطه گری های مالی، مستغلات، اجاره و فعالیت های کسب و کار، آموزش، بهداشت و مددکاری اجتماعی، سازمان ها و هیئت های برون مرزی، دفاتر مرکزی، خانوارهای معمولی دارای مستخدم و فعالیت های غیرقابل تفکیک خانوارها، اداره امور عمومی، دفاع و تأمین اجتماعی اجباری می گردد.

جدول ۸. سهم اشتغال زنان در بخش‌های عمده اقتصادی
در سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۱

سهم اشتغال در بخش‌های عمده اقتصادی			شرح
خدمات	صنعت	کشاورزی	
۳۷/۰	۳۱/۸	۳۱/۲	۱۳۸۰
۳۷/۳	۳۱/۷	۳۰/۹	۱۳۸۵
۴۴/۰	۲۵/۵	۳۰/۵	۱۳۸۸
۵۰/۴	۲۳/۳	۲۶/۳	۱۳۹۰
۴۸/۶	۲۵/۳	۲۶/۱	۱۳۹۱

مأخذ: همان.

● وضعیت استخدامی زنان به تفکیک قوانین استخدامی

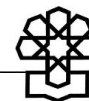
آنچه حائز اهمیت است آنکه اگرچه نرخ اشتغال زنان در مقایسه با مردان بسیار کمتر است، اما در طول سال‌های اخیر به واسطه تأکید سیاست‌ها و قوانین رسمی و غیررسمی بر موضوع مشارکت بانوان، مطالبه اشتغال زنان شکل جدی‌تری یافته است. براساس اعلام معاون امور زنان و خانواده ریاست جمهوری در سال ۱۳۹۴ در سامانه پیامکی ۱۰۱، مطالبات مالی و اشتغال جزء رتبه‌های اول مطالبات زن در کشور را تشکیل می‌دهد.^۱ مقایسه سال‌های ۱۳۸۰ - ۱۳۸۹، با توجه به جدول ۹ نشان می‌دهد که از تعداد زنان که کارکنان دولت بوده‌اند کاسته شده است.

جدول ۹. کارکنان دولت برحسب نوع تابعیت از قوانین استخدامی
به تفکیک جنس در سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۸۹

تابع قانون کار			تابع قانون مدیریت خدمات کشوری و سایر مقررات استخدامی			جمع	شرح
زن	مرد	مرد و زن	زن	مرد	مرد و زن		
۱۳۶۲۰	۱۰۱۷۱۲	۱۱۵۳۳۲	۷۰۰۴۴۸	۱۵۱۲۸۵۵	۲۲۱۳۳۰۳	۲۳۲۸۶۳۵	۱۳۸۰
۱۲۸۱۸	۹۰۶۷۹	۱۰۳۴۹۷	۷۴۴۶۹۸	۱۴۰۲۴۹۷	۲۱۴۷۱۹۵	۲۲۵۰۶۹۲	۱۳۸۵
۱۰۰۰۹	۹۰۸۳۵	۱۰۰۸۴۴	۷۴۱۶۱۵	۱۳۲۷۱۳۲	۲۰۶۸۷۴۷	۲۱۶۹۵۹۱	۱۳۸۸
۹۲۲۶	۸۲۹۶۸	۹۲۱۹۴	۷۰۶۳۷۱	۱۲۶۶۷۳۳	۱۹۷۳۱۰۴	۲۰۶۵۲۹۸	۱۳۸۹

مأخذ: همان.

1. <http://mehrkhane.com/fa/news/20606>.

زنان خانه‌دار

در حال حاضر بخش اعظم جمعیت زنان را زنان خانه‌دار تشکیل می‌دهند که بعد از ازدواج و تشکیل خانواده تمامی عمر خود را در خدمت نهاد خانواده سپری می‌نمایند. در جدول ۱۰ سهم جمعیت زنان خانه‌دار از کل جمعیت غیرفعال زنان کشور در طی سال‌های ۱۳۸۰-۱۳۹۰ نشان داده شده است. چنانچه ملاحظه می‌شود در سال ۱۳۸۰، از کل جمعیت غیرفعال ساکن در کل کشور ۵۷/۳ درصد خانه‌دار بوده‌اند. نرخ مذکور در سال ۱۳۸۵ برابر با ۵۶/۶ درصد رسیده، اما در سال ۱۳۹۰، نرخ زنان خانه‌دار از کل جمعیت غیرفعال زنان به ۶۱/۰ درصد افزایش یافته است.

جدول ۱۰. نرخ زنان خانه‌دار کل کشور برحسب وضع سکونت

در سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۹۰

سال	کل	شهری	روستایی
۱۳۸۰	۵۷/۳	۵۶/۳	۵۸/۷
۱۳۸۵	۵۶/۶	۵۷/۷	۵۴/۲
۱۳۹۰	۶۱/۰	۶۰/۷	۶۱/۸

مأخذ: همان.

اما رویکرد عمده مبتنی بر بازار کار و اشتغال بر این مبنا است که (حدود ۱۹ میلیون از زنان) در خانه حضور دارند و به فعالیت‌های مربوط به خانه‌داری می‌پردازند به‌عنوان جمعیت غیرفعال از لحاظ اقتصادی محسوب می‌شوند. زیرا بر مبنای تعریف مرکز آمار ایران، خانه‌دار فردی است که شاغل، بیکار جویای کار و محصل نبوده باشد. پس تولیدات این دسته از زنان به‌عنوان جمعیت غیرفعال با وجود نقش مؤثر و رسمی به حساب نمی‌آید. به همین دلیل، نقش غیرمستقیم زنان به‌عنوان مادر و همسر در کاهش هزینه‌های خانواده و مؤثر بودن فعالیت‌های آنان در اقتصاد غیرپولی و فعالیت‌های جانبی درآمد، ارزیابی نمی‌شود و زنان خانه‌دار از مزایا و نتایج کارشان برخوردار نمی‌گردند.

البته براساس بخشنامه ۵۰۱۰/۱۶۵۲ مورخ ۱۳۸۷/۹/۲۳ سازمان تأمین اجتماعی و تلقی خانه‌داری به‌عنوان شغل، این امکان برای زنان خانه‌دار فراهم شد تا بتوانند با استفاده از قوانین تأمین اجتماعی و به‌عنوان مشاغل آزاد تحت پوشش خدمات و حمایت‌های تأمین اجتماعی قرار گیرند.^۱ اما با وجود مشکلاتی مانند عدم تمکن مالی اکثریت زنان خانه‌دار به دلیل درآمدزا نبودن خانه‌داری، عدم تعیین دستگاه‌های خاص و ثابت به‌عنوان متولی، عدم فرهنگ‌سازی مطلوب به‌منظور استقبال عمومی و... هنوز نتوانسته بخش زیادی از زنان خانه‌دار را تحت پوشش قرار دهد و موفق عمل کند. با اینکه از

۱. براساس مقررات مربوطه نرخ حق بیمه به شرح زیر می‌باشد: الف) بیمه بازنشستگی با نرخ حق بیمه ۱۲ درصد، ب) بیمه بازنشستگی و فوت با نرخ حق بیمه ۱۴ درصد، ج) بیمه بازنشستگی و از کار افتادگی و فوت با نرخ بیمه ۱۸ درصد.

سال ۱۳۹۲ به بعد در قوانین بودجه سنواتی ذیل ردیف‌های متفرقه، اعتباری برای این موضوع در نظر گرفته می‌شود، بدون اینکه رویکرد دولت در خصوص بیمه زنان خانه‌دار مشخص باشد.^۱

جدول ۱۱. جمعیت بیمه شده زنان خانه‌دار در سازمان تأمین اجتماعی

طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۳

نوع بیمه	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳
بیمه اختیاری	۳۹۲۴۹	۳۸۱۱۸	۴۸۴۶۰	۶۳۹۸۷

مأخذ: سالنامه آماری سازمان تأمین اجتماعی، ۱۳۹۳.

۲-۲. وضعیت سواد زنان

● نرخ باسوادی^۲

جدول ۱۲ بیانگر وضعیت نرخ سواد جمعیت زنان ۶ ساله و بیشتر در کل کشور است. آنگونه که ارقام نشان می‌دهد در سال ۱۳۷۵ تقریباً ۳۷/۹ درصد از جمعیت زنان ۶ ساله و بیشتر ساکن در نقاط روستایی به لحاظ سواد و آموزش در محرومیت به سر می‌برده‌اند که طی ۲۵ سال بعد یعنی در سال ۱۳۹۰ این شاخص بهبودی قابل توجهی نیافته است.

جدول ۱۲. نرخ باسوادی در جمعیت ۶ ساله و بیشتر زنان کشور

به تفکیک وضع سکونت در سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۹۰

سال	کل	شهری	روستایی
۱۳۷۵	۷۴/۲	۸۱/۷	۶۲/۱
۱۳۸۵	۸۰/۳	۸۵/۶	۶۸/۹
۱۳۹۰	۸۱/۱	۸۵/۶	۶۹/۴

مأخذ: سایت رسمی مرکز آمار.

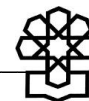
۲-۳. زنان حاضر در مجلس^۳

یکی از عرصه‌های مشارکت سیاسی زنان به صورت مستقیم، نامزدی در انتخابات مجلس شورای اسلامی با هدف مشارکت مستقیم در روند قانونگذاری و نظارت پارلمانی است. همانطور که جدول ۱۴ نشان می‌دهد تعداد نمایندگان زن از دوره اول تا نهم مجلس شورای اسلامی ۷۸ نفر بوده است. از سوی دیگر

۱. آسیه ارحامی، «بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۹۵ کل کشور ۲۶. حوزه زنان و خانواده»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، بهمن ۱۳۹۴: ۲۵.

۲. نگاهی به وضعیت زنان در کشور، معاونت امور زنان و خانواده، ۱۳۹۲: ۴۸.

۳. شهناز رحیمی و دیگران، «مطالعات پارلمانی (۳) جایگاه زنان نماینده از دوره اول تا نهم مجلس شورای اسلامی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۳۵۱۳، ۱۳۹۲: ۲.

طی ۹ دوره مجلس شورای اسلامی تنها ۵۰ زن توانسته‌اند به پارلمان راه پیدا کنند، زیرا ۲۸ نماینده از ۷۸ نماینده طی ۹ دوره گذشته به‌صورت تکراری در مجلس حضور داشته‌اند. به‌عبارتی نزدیک به ۳۶ درصد نمایندگان زن بیش از یک دوره در مجلس حضور داشته‌اند. در این میان ۲۷ نماینده (بدون محاسبه تکرار حضور در دوره‌های مختلف)، از حوزه انتخابیه تهران بوده‌اند.

جدول ۱۳. تعداد کل نمایندگان و نامزدها و نمایندگان زن و درصد آنها

از دوره اول تا نهم مجلس شورای اسلامی

دوره‌های مجلس	اول	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم	هفتم	هشتم	نهم
تعداد کل نمایندگان	۳۲۷	۲۷۴	۲۷۸	۲۷۵	۲۷۷	۲۹۷	۲۹۴	۲۸۸	۲۹۰
تعداد نمایندگان زن	۴	۴	۴	۹	۱۴	۱۳	۱۳	۸	۹
درصد نمایندگان زن	۱/۲	۱/۵	۱/۴	۳/۳	۵/۱	۴/۴	۴/۴	۲/۸	۳/۱

مأخذ: سایت رسمی مجلس شورای اسلامی.

۴-۲. مشارکت اجتماعی زنان

● تعداد سازمان‌های غیردولتی زنان^۱

براساس آیین‌نامه تأسیس و فعالیت سازمان‌های مردم‌نهاد، سازمان‌های مردم‌نهاد به «تشکل‌هایی اطلاق می‌شود که توسط گروهی از اشخاص حقیقی یا حقوقی غیرحکومتی به‌صورت داوطلبانه برای زنان و خانواده با رعایت مقررات مربوطه، تأسیس شده و دارای اهداف غیرانتفاعی و غیرسیاسی می‌باشند».

براساس این تعریف مرکز امور زنان و خانواده طرح ملی «شناسایی و ساماندهی اطلاعات سازمان‌های مردم‌نهاد زنان و خانواده سراسر کشور» با هدف راه‌اندازی بانک اطلاعات سازمان مردم‌نهاد زنان و خانواده از سال ۱۳۸۸ کلید زد و سازمان‌ها براساس اهداف در ۱۲ گروه دسته‌بندی شدند.

۱. اکرم باجلان، «بررسی عملکرد امور زنان و خانواده (در رابطه با سازمان‌های مردم‌نهاد زنان و خانواده)»، مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل: ۱۳۲۷۰، آبان‌ماه ۱۳۹۲: ۱۳.

جدول ۱۴. توزیع فراوانی سازمان‌های مردم‌نهاد مرتبط با مرکز امور زنان و خانواده به تفکیک موضوع فعالیت طی سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۰

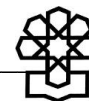
موضوع فعالیت	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰
فرهنگی و هنری و سرگرمی	۱۹۳	۲۶۳	۳۲۹	۴۱۱	۴۳۲	۴۵۶	۳۴۰
حرفه‌آموزی و اشتغالزایی	۲۹	۳۲	۳۸	۴۰	۹۱	۱۲۱	۹۳
آموزش و پژوهش	۳۲	۳۵	۴۳	۴۶	۵۳	۵۸	۸۶
خدمات خیریه‌ای	۱۰۹	۱۵۵	۱۷۶	۱۸۳	۲۱۵	۲۶۴	۱۷۵
حمایت‌ها و خدمات اجتماعی	۱۰۰	۱۲۶	۱۲۱	۱۳۱	۱۳۷	۱۴۸	۱۶۳
بهداشت و درمان	۱۹	۲۵	۳۲	۳۴	۳۹	۴۱	۴۱
حقوقی و ترویجی	۱۳	۱۵	۱۸	۱۸	۱۸	۲۳	۱۰
انجمن‌های مذهبی	۲۱	۲۴	۴۲	۴۵	۴۵	۵۳	۵۸
زیست‌محیطی	۳۵	۳۶	۳۸	۳۹	۴۳	۴۴	۳۴
صندوق‌های قرض‌الحسنه	۱۸	۱۹	۱۹	۱۹	۲۱	۲۱	۸
شبکه‌های تخصصی	۸	۸	۶	۶	۶	۶	۶
کانون فرهنگی اجتماعی	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۳۵
تشکیل و تحکیم خانواده	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۲
نامشخص	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴۵۸
جمع کل	۵۷۷	۷۳۸	۸۶۲	۹۷۲	۱۱۰۰	۱۲۳۵	۱۶۷۰

● وضعیت فرهنگی و هنری

یکی دیگر از شاخص‌ها در حوزه زنان فعالیت‌های فرهنگی و هنری است. اما در این زمینه فقر آماری و اطلاعات پراکنده در موضوع را در پیش‌رو داریم. به‌گونه‌ای که بیشتر آمارها مربوط به دهه ۷۰ و ۸۰ است، به همین دلیل به هر آنچه در سالنامه‌های آماری فرهنگ و هنر در حوزه زنان و خانواده موجود بود، بسنده کردیم.

الف) تعداد ناشران زن

بررسی جدول ۱۵ نشان می‌دهد با اینکه در طی یک دهه گذشته تعداد ناشران زن فعال افزایش یافته، اما در مقابل تعداد ناشران زن غیرفعال بیشتر از فعال است. به‌گونه‌ای که در سال ۱۳۹۱ تعداد ناشران زن غیرفعال نسبت به سال ۱۳۸۸ دو برابر شده است.

جدول ۱۵. تعداد ناشران فعال و غیرفعال زن در سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۹۱

شرح	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱
ناشران فعال	۴۰۹	۴۷۴	۴۹۵	۵۵۷	۵۵۲	۵۴۱	۵۴۲	۵۶۸	۷۲۵	۶۷۸	۷۱۲
ناشران غیرفعال	۱۱۹	۱۶۱	۲۲۸	۲۵۶	۳۱۵	۳۶۵	۴۱۸	۴۴۳	۹۶۳

ب) تعداد مؤلفان زن

نگاهی به جدول ۱۶ نشان می‌دهد که تعداد مؤلفان زن در طی یک دهه گذشته هرساله افزایش داشته است به‌گونه‌ای که تعداد زنان مؤلف در سال ۱۳۹۱ بیش از سه برابر سال ۱۳۸۱ شده است.

جدول ۱۶. تعداد مؤلفان زن در سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۹۱

سال	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱
تعداد مؤلفان زن	۱۹۵۶	۲۲۶۸	۲۷۹۶	۲۵۶۴	۲۰۶۱	۳۷۳۸	۴۴۶۴	۵۰۲۰	۵۸۴۴	۶۲۹۳	۷۳۱۶

ج) نشریات منتشر شده زنان و خانواده

تعداد نشریات منتشر شده با موضوع زنان و خانواده در اوایل دهه هشتاد در حال افزایش بوده است، اما این روند در سال‌های بعد به‌کندی افزایش داشته است. به‌گونه‌ای که از سال ۱۳۸۸-۱۳۹۱ براساس جدول ۱۷ شاهد ایست در تعداد نشریات حوزه زنان و خانواده هستیم.

جدول ۱۷. تعداد عناوین نشریات منتشر شده با گروه‌بندی زنان و خانواده

در سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۹۱

سال	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱
تعداد	۲۹	۳۴	۴۱	۴۱	۴۲	۴۲	۴۲	۴۵	۴۵	۴۵	۴۵

مهمترین مسائل پیش‌روی حوزه زنان و خانواده^۲

۱. تضعیف نهاد خانواده

الف) کاهش نرخ ازدواج

ب) افزایش آمار طلاق

ج) گسترش روابط دوستی در بین جوانان و روابط جنسی خارج از چارچوب ازدواج

۱. آزاده پورغفاری و دیگران، سالنامه آماری فرهنگ و هنر سال ۱۳۹۱، تهران، کلک باران، ۱۳۹۲: ۴۲.
 ۲. آسیه ارحامی، «با نمایندگان مردم در مجلس نهم ۲۹. آشنایی با دستگاه‌ها، قوانین، چالش‌ها و مهمترین آمارهای حوزه زنان و خانواده»، مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل: ۱۲۱۴۷، اسفندماه ۱۳۹۰: ۵۱-۵۳.

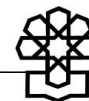
- د) افزایش ناسازگاری زناشویی
- ه) کاهش نرخ موالید و میزان رشد جمعیت
- و) کاهش روابط کلامی اعضای خانواده در نتیجه گسترش ابزار تکنولوژیکی
- ز) تغییر در الگوهای همسرگزینی و کاهش نقش خانواده در این مسئله
- ح) گسترش تعارضات نقشی زنان در خانواده در نتیجه اشتغال تمام‌وقت آنها
- ط) افزایش خانواده‌های خودسرپرست و بدسرپرست زنان و فقدان حمایت بیمه‌ای کافی از این زنان

۲. گسترش معضلات اجتماعی مرتبط با حوزه زنان و خانواده

- الف) افزایش آمار تكدی‌گری کودکان و زنان
- ب) کم‌رنگ شدن فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه و در میان زنان
- ج) گسترش اعتیاد و سایر آسیب‌های اجتماعی در بین زنان
- د) گسترش مصرف‌گرایی در میان زنان
- ه) گسترش جراحی‌های زیبایی در بین زنان و تغییر ملاک‌های هویت‌بخش
- و) مشکلات پیش روی زنان ایرانی ازدواج کرده با اتباع خارجی به‌خصوص افغانه
- ز) فقدان نظام حمایتی ویژه از زنان سالمند با توجه به بالا بودن امید به زندگی در میان زنان نسبت به مردان و احتمال بیشتر تک‌زیستی آنان در زمان سالمندی.

۳. خلأهای قانونی حوزه زنان و خانواده

- الف) فقدان سیاست‌ها و قوانین حمایتی از زنان خانه‌دار
- ب) فقدان قوانین حمایتی کافی جهت حمایت از امنیت اجتماعی زنان
- ج) فقدان قوانین کافی جهت حمایت از زنان سرپرست خانوار و بدسرپرست
- د) اشتغال زنان و اقتضائات آن

منابع و مأخذ

۱. ارحامی، آسیه. «با نمایندگان مردم در مجلس نهم ۲۹. آشنایی با دستگاه‌ها، قوانین، چالش‌ها و مهمترین آمارهای حوزه زنان و خانواده»، مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل: ۱۲۱۴۷، اسفندماه ۱۳۹۰.
۲. ارحامی، آسیه. «بررسی تجلی گفتمان‌های زن و خانواده در برنامه‌های پنج‌گانه توسعه»، مرکز پژوهش‌های مجلس، مهرماه ۱۳۹۴.
۳. ارحامی، آسیه و اکرم باجلان. «بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۹۵ کل کشور ۲۶. حوزه زنان و خانواده»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، بهمن‌ماه ۱۳۹۴.
۴. اظهارنظر کارشناسی درباره: «لایحه اصلاح قانون تنظیم خانواده و جمعیت»، در مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۲۱۰۹۱۵۰، تاریخ ۱۳۸۷/۶/۴.
۵. افتخاری، نسرين و بتول فاضلی و... . «بررسی ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و سلامت خانوارهای زن سرپرست با تأکید بر سیاست‌ها و برنامه‌های پشتیبانی»، پژوهشکده آمار، ۱۳۹۲.
۶. باجلان، اکرم. «بررسی عملکرد امور زنان و خانواده (در رابطه با سازمان‌های مردم‌نهاد زنان و خانواده)»، مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل: ۱۳۲۷۰، آبان‌ماه ۱۳۹۲.
۷. پورغفاری، آزاده و ساره اعظمی. سالنامه آماری فرهنگ و هنر سال ۱۳۹۱، تهران، کلک باران، ۱۳۹۲.
۸. رجبی، شهناز و دیگران، «مطالعات پارلمانی (۳) جایگاه زنان نماینده از دوره اول تا نهم مجلس شورای اسلامی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۱۳۵۱۳، ۱۳۹۲.
۹. رضایی قهرودی، زهرا. «بررسی ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی خانوارهای زن سرپرست»، مجله آمار دو ماهنامه، اسفند ۱۳۹۲، شماره ۴.
۱۰. سالنامه آماری سازمان تأمین اجتماعی سال ۱۳۹۳، دفتر آمار و محاسبات اقتصادی و اجتماعی، مرداد ۱۳۹۴.
۱۱. ضیایی، بیتا. «طرح‌های ساماندهی حجاب و عفاف در ایران»، حجاب مسئولیت‌ها و اختیارات دولت اسلامی، جلد دوم، مقالات فرهنگی - اجتماعی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم، ۱۳۸۷.
۱۲. کارآمدی نظام جمهوری اسلامی ایران در مسائل زنان، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، ۱۳۸۹.
۱۳. نظری، زهره. «وضعیت بیمه‌های اجتماعی زنان در ایران (گزارش شماره ۴)» معاونت امور زنان و خانواده ریاست جمهوری، تیرماه ۱۳۹۴.
۱۴. نگاهی به وضعیت زنان در کشور، معاونت امور زنان و خانواده، ۱۳۹۳.

<http://www.zn.farhangolem.ir>.

<http://www.women.gov.ir>.

<http://maslahat.ir>.

<http://mehrkhane.com>.

<http://moi.ir>.

<http://aafaagh.dadiran.ir>.

<http://banovan.tehran.ir>.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۴۸۹۹

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: با نمایندگان مردم در مجلس دهم ۲۶. آشنایی با مهمترین دستگاه‌ها، قوانین، چالش‌ها و آمارهای حوزه زنان و خانواده

نام دفتر: مطالعات فرهنگی (گروه زنان و خانواده)

تهیه و تدوین: اکرم باجلان

ناظر علمی: سینا کلهر

متقاضی: معاونت پژوهش‌های اجتماعی - فرهنگی

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. دستگاه‌های حوزه زنان و خانواده

۲. قوانین

۳. آمارهای جمعیتی

۴. اقتصادی فرهنگی

۵. چالش‌های حوزه زنان و خانواده

تاریخ انتشار: ۱۳۹۵/۴/۸